

О ГРБОВИМА ГРАДА БЕОГРАДА

О градским грбовима који су на западу били веома много у употреби и који су претстављали симбол градске независности може се са сигурношћу говорити тек од 12 века. Код српског народа, међутим, они никад нису имали неку већу улогу, јер је стална борба између источног и западног утицаја допринели да и у доба највећег цветања на западу грбови нису могли да ухвате дубоког корена код нас. Изложен овом утицају током своје дуге историје и Београд је само повремено неговао традицију грбова.

Најстарији помен београдског грба потиче из времена деспота Стевана Лазаревића, но ни до данас није тачно утврђено како је он изгледао. Константин Филозоф у своме делу: „Живот деспота Стевана Лазаревића“ каже: „А

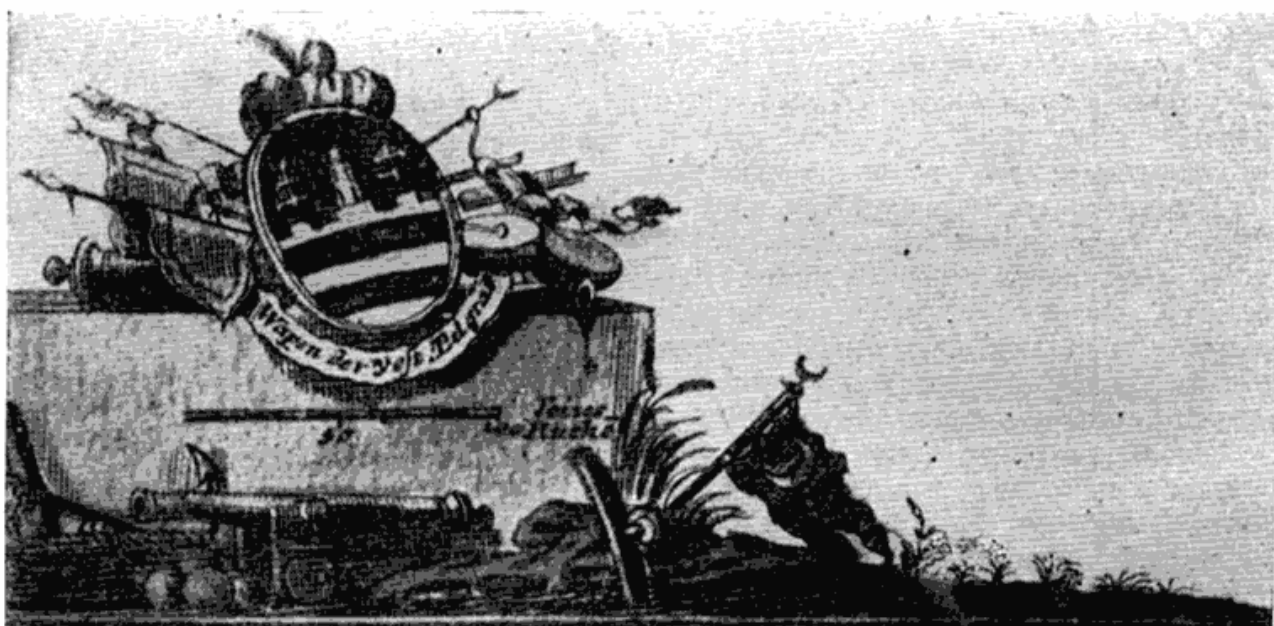
даде (деспот) и ослобођење граду томе од сваких ствари, и даде повластице овима са сваким утврђењем да се не поколеба, у коме су биле наведене и благодати божје које су биле на њему, о слободи од поробоћења, и печат златни овима даде који има слику града, да који хоће какву куповину да чини у сваки крај, да добије књигу са печатом да је становник тога града па не даје нигде царине ни пролаза“. Речено ми је да се у књигама Протоколарије у Венецији, међу осталим грбовима лука, налази и грб града Београда с краја XV века, али нажалост нисам имала прилику да га видим ма где публикованог. По времену из кога је, лако би било могуће да је то грб деспота Стевана,

Сл. 1 — Гравира из XVIII века са средњевековним грбом Београда

Традиција београдског грба настављена у периоду мађарске превласти у касном средњем веку прекида се под турском окупацијом, да би се опет обновила са заузећем Београда од стране Аустријанаца у XVIII веку. У драгоцену збирци гравира и литографија Музеја града Београда налазе се и две гравире из XVIII века, са грбом Београда из овог периода. Он је овалног

јем 249, претставља план Београда и Земуна са положајем аустријске војске око тврђаве и натписом: Grundriß der Vestung Belgrad samt der Belagerung Anno 1717. Грб се налази у левом углу, окружен ратним трофејима и са траком, само без натписа, на доњем делу. Ова гравира је објављена у књизи Марије Илић-Агапов: Илустрована историја Београда, на 143 страни.

Сл. 2 — Средњовековни грб Београда

облика са два хоризонтална лучна поља на доњој половини. На средини је кула са зупчастим завршетком, а лево и десно од ње је по један крст са два хоризонтална крака. На гравирима под инв. бројем 247, са изгледом Београда и ознаком: Prospect der Vestung Belgrad, грб се налази у горњем десном углу окружен ратним трофејима — турским оружјем — и натписом на траци: Wapen der Vest Belgrad (сл. 1). Овим наглашавањем београдске тврђаве Аустријанци су хтели да претставе симбол освојене вароши који је у овом случају употпуњен и турским оружјем. Друга гравира, инвентарисана под бро-

јем 249, претставља план Београда и Земуна са положајем аустријске војске око тврђаве и натписом: Grundriß der Vestung Belgrad samt der Belagerung Anno 1717. Грб се налази у левом углу, окружен ратним трофејима и са траком, само без натписа, на доњем делу. Ова гравира је објављена у књизи Марије Илић-Агапов: Илустрована историја Београда, на 143 страни.

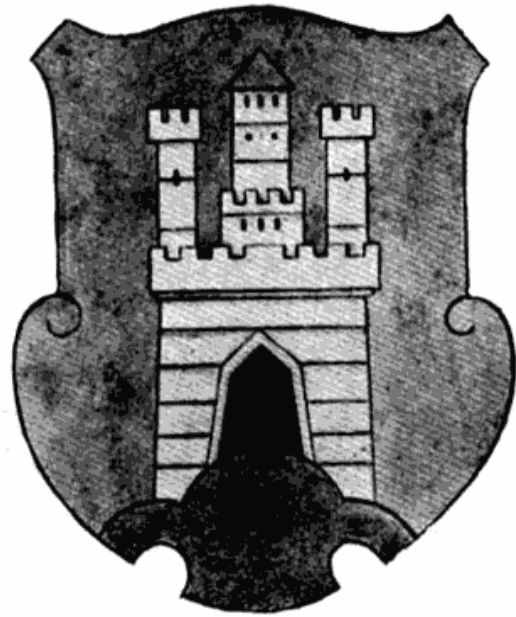
¹ Београд у прошлости и садашњости, Београд 1927, 71—73.

време владе деспота Стевана Лазаревића. Најраније податке о њему открио је професор Ивић у делу немачког историчара Фугера, затим код Хефнера, који каже да је он хералдичка комбинација грба старе и нове мађарске државе, са кулом која претставља Београд² (сл. 2).

У Брокхаусовој енциклопедији, стр. 690, налази се грб Београда који са овим има утолико сличности што је и на њему претстављена кула. Међутим, она се уздиже изнад тврђаве, а са обе стране има по једну осматрачницу са зупчастим завршетком. Испод куле тече река са стилизованим таласима (сл. 3). Композиција има барокни оквир. Др. Лујо Бакотић је мислио да грб претставља улазна врата и куле града и звонару, вероватно цркве Ружице³. У енциклопедији се не назначује где је нађен, па др. Стојадиновић сматра да је претходни грб много оригиналнији и вернији. Два хоризонтална поља, Дунав и Сава, још јаче потврђују ову претпоставку.⁴

За време аустриске окупације, почетком XVIII века, Београд је добио свој статут па се између осталог почело и са радом за нови грб града. Царски гувернер принц Александар Виртенбершки поднео је извештај по том питању Дворском Ратном већу 1724 године, са предлогом и нацртом два грба. Први је у то време био печат и претстављао је три турске џамије изнад којих лебди царски орао, са натписом: *Sub umbra alarum tuarum* и натписом унаоколо: *Gross Insign der Statt Belgrad in Servien 1721* (сл. 4). Други је био „прастари грб вароши“ из доба римских царева, на коме је приказан римски војник у оклопу, са десном руком положеном на коња а левом на бика и

натписом на горњем крају: *Taurunum*. Дворско Ратно веће решило је одлуком од 9 маја 1725 године да дотадањи печат са три џамије буде грб, али да натпис гласи: *Alba graeca recuperata Anno 1717* тј. оне године када је Београд поново заузет. (Др. Алекса Ивић је 1910 године пронашао у бечком архиву башта документа о седницама већа по питању грба о којима је још 1895 године

Сл. 3 — Грб Београда из Брокхаусове енциклопедије

писао Ђорђе Стратимировић у *Старинару*⁵ (сл. 5).

Има једна нелогичност у тексту. Говорећи о старом римском грбу каже се да је тврђава основана 1073 г. пре Христовог рођења, за време цара Северина, међутим година је узета „Ab urbe condita“. Исто тако Ратно веће је расправљало о грбу римског Синтидунума, док око грба стоји реч Таурунум — Земун. Ова погрешка се провлачи кроз дела путописаца и географа још од XVI и XVII века. На седницама овог

² Марија Илић-Агапов, О београдском грбу, *Београдске општинске новине*, 1931, 1334.

³ Д-р Лујо Бакотић, Грб града Београда, *Београд у прошлости и садашњости*, 70.

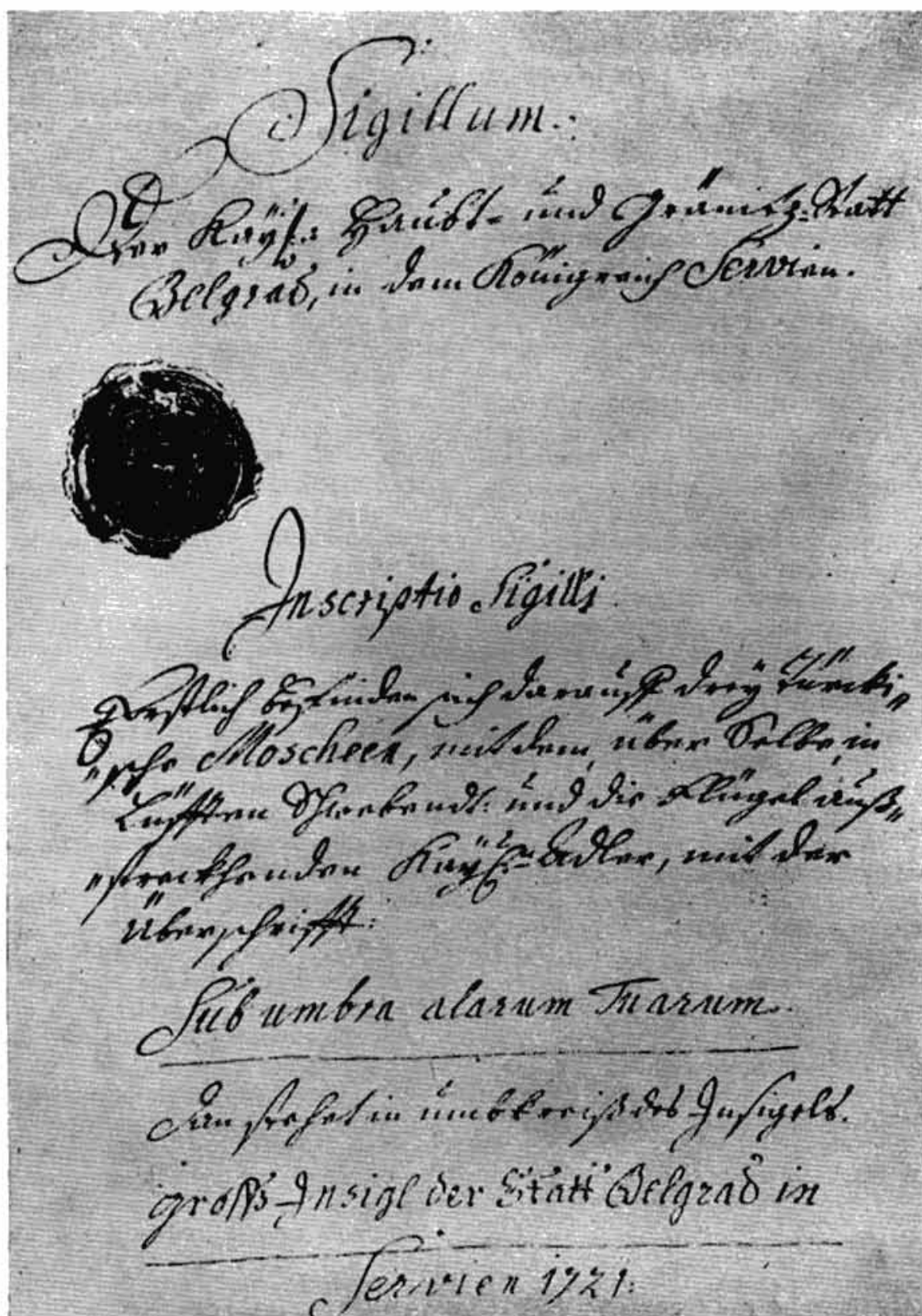
⁴ М. Стојадиновић, *Op. cit.*, 70.

⁵ Ђорђе Стратимировић, *Нешто о Београду и његовом грбу*, *Старинар*, 1895, књ. XI, 105.

Сл. 4 — Слика и опис римског новца за који се претпостављало да је био стари грб града

Сл. 5 — Слика и опис београдског грба из 1725 године

већа проучен је цео материјал. Др. А. Ивић се сећао да је у једном акту стајало како је у Београду пронађен златни печат римског Таурунума⁶.

Врло је вероватно да је „прастари грб вароши“, који помиње и Ђорђе Стратимировић у својем чланку, био само новац, но можда најпре и знак легијске заставе који је после прешао на новац, јер је познато да је сваки легијон имао своју заставу са ликом извесне животиње као главним белегом, а већ крајем I века наше ере у Сингидуну се налазио логор IV Флавијеве легије. Обележје бика имало је неколико легијских застава. На извесним заставама претстављена је од животиње само половина трупа (глава и предње ноге) и то са лица или у профилу. У Костолцу је пре доста година пронађен један такав легијонски знак на каменој плочи, са ликом жене између бика и лава, који има велику сличност у композицији са нашим новцем.⁷

И у каснијим, писаним, документима налазе се подаци само о новцу из Таурунума. Тако Фердинандов посланик Бусбек, на путу за Цариград пролази проз Београд и као страстан скупљач старина помиње у својем путопису из 1555 године да је у граду нашао један римски новац на коме је претстављен војник између бика и коња, а унаоколо је стајао натпис „Таурунум“.⁸ Скоро три века касније, 1840 године, Стјепан Марјановић у својем рукопису „Страдања Београда“ каже да се од старог римског новца са натписом Таурунум још понеки може наћи.⁹

Није нам познато да ли је Београд имао свој грб у периоду од краја XVIII

⁶ Необјављено писмо Алексе Ивића поводом новог конкурса за грб Београда 1931 г., Архив града Београда.

⁷ Михаило Балтровић, Легијонски знак из Костолца, *Старинар*, 1893, књ. XXXIV, 98.

⁸ Чедомир Мијатовић, Пре триста година, *Гласник српског ученог друштва св. XXXVI*, 1872, 155.

⁹ Стјепан Марјановић, Београд и његова страдања, *Даница илirsка*, 1842.

века па до 1914 године. Међутим те године је утврђен нови грб општине чланом 111 пројекта закона о општинама. Он гласи: Београдска општина има свој грб. Он се састоји из два поља: доње из 2/5 и горње из 3/5 висине целог грба. Доњи се део завршава у шиљак. У њему су зидине римског кастела Сингидунума а на подножју његовом, на реци, римски трирем са једрима. У горњем пољу су Небојша кула у Доњем граду облика какав је имала у средњем веку, са двоглавим белим орлом без круне, од кога полазе светли зраци на све стране.¹⁰

Мало касније штампан је грб Београда у Ларусовом лексикону. Нажалост, он је сасвим произвољан и не одговара истини. То је српски грб са четири оцила, круном при врху и натписом на траци испод грба: Општина града Београда.

Да би се коначно и правилно решило питање грба, београдска општина расписала је конкурс. Њиме је 1931 године установљен садашњи грб града Београда. Његове елементе утврдила је нарочита комисија коју су сачињавали: претседник општине др. М. Стојадиновић, Живан Живановић, Мил. Николајевић; професори Универзитета: др. С. Станојевић, Бранко Поповић, Богдан Поповић; академски сликари: Бета Вукановић, Урош Предич, Шобајић, Драги Стојановић, Живојин Лукић, вајар, и Чарапић, секретар канцеларије ордена. Ови елементи су се састојали од националних боја, река као симбола исконске снаге Београда, трирема као симбола старине Београда, белих зидина са кулом и отвореном капијом које претстављају варош, град и слободан промет. Од 56 поднетих скица направљен је ужи избор, од кога је прву награду од 5.000 дин. добила скица под шифром: „Црвена тројка“, рад сликара Ђорђа

¹⁰ Достављено на II седници стручног одбора од стране Милана Нешића, акт бр. 8310, од 6 априла 1931 г.

Андрејевића-Куна. Чланови жирија су се сложили да се на скици која је добила прву награду начине извесне измене које не би измениле њену индивидуалност. Ове примедбе су се састојале у томе да се на тврђави са стране још доцртају куле осматрачнице истог облика као на другој поднетој скици Ђ. Андрејевића-Куна, да се замрачен простор у дубини капије пробије у сврху добијања перспективног отвора и да се водоравна линија брега на коме лежи кула засече од ивице бедема, како би се што боље истакао положај Београда. Усвајајући ове измене на грбу, аутор га је овако описао: Штит грба је упроштеног облика, који се доле завршава једним оштрим углом. Простор штита је подељен на два дела и то: земља заузима две петине, а град са небом три петине. На зидинама града налазе се две осматрачнице које су карактеристичне за београдски град. А између њих се уздиже кула са четири прозора. Капија града је отворена и то тако да су њена крила на спољашњој његовој страни. Цео град лежи на једном узвишењу. Испред града у доњем

делу штита су таласасто означене две хоризонталне реке, и на првој од њих се налази римска лађа трирем. Грб је рађен у боји и тушем по хералдичним законима. На њему су заступљене наше националне боје и то: град, реке и једра на трирему су бели; небо плаво; земља црвена (сл. 6).¹¹

Другу награду од 3.000 динара добила је скица под шифром „Урби ренасценти — Сигнум ренатум“, рад сликара Вере Војничкић из Загреба, док је скица под шифром „Етерно“ истакнута и похваљена.

Овим конкурсом завршено је последње поглавље хералдике нашега града. Последњи грб уједно је и први оригинални примерак. Сви ранији познати су само по отисцима на гравирама или према литератури. Осим тога, они су били искључиво грбови туђинаца који су и овим путем хтели да потврде своју власт над Београдом. Српски народ тек од XIX века јаче насељен у њему, испољио је елементе своје националности први пут у грбу Београда из 1914 године.

¹¹ М. Илић-Агапов, *Op. cit.*, 1334.

Сл. 6 — Садашњи грб Београда

LES ARMOIRIES DE BEOGRAD

M. BIRTAŠEVIĆ

La première mention, digne de foi, des armoiries de la ville de Beograd date de l'époque du Despote Stefan Lazarević, mais il reste toujours impossible d'établir leur aspect. Au temps de la domination hongroise à Beograd au Moyen Age, il semble que les armoiries représentaient une combinaison héraldique de l'Etat hongrois avec la tour de la ville, et au-dessous, deux cours d'eau — le Danube et la Sava. Ces armoiries sont représentées sur deux gravures datant du XVIIIe siècle et faisant partie de la collection des gravures et lithographies du Musée de la ville.

La tradition des armoiries de Beograd est interrompue par l'occupation turque et renaît avec l'arrivée des Autrichiens, devenus maîtres de la ville. Leur Conseil de guerre de la Cour décida en 1725 d'adopter comme armoiries les signes figurant sur le sceau en

usage à l'époque représentant trois mosquées, avec l'inscription ALBA GRAECA RECUPERATA ANNO 1717. D'autres armoiries proposées à cette occasion représentaient en fait une monnaie romaine et comme telles, elles figurent dans la littérature du XVI-XVIIIe siècle.

On ignorait si Beograd avait des armoiries depuis le XVIIIe siècle jusqu'en 1914, époque où le Conseil municipal institua les nouvelles armoiries représentant le type caractéristique de la forteresse. Ces dernières armoiries, avec celles du Despote Stevan, sont les premières armoiries instituées par les Serbes.

Les dernières armoiries de la ville ont été établies par voie de concours en 1931 et représentent symboliquement la forteresse et la porte ouverte au trafic libre, elles portent les couleurs nationales.

Illustrations dans le texte:

Fig. 1 — Gravure du XVIIIe siècle avec les armoiries de Beograd

Fig. 2 — Les armoiries médiévales de Beograd

Fig. 3 — Les armoiries de Beograd d'après l'Encyclopédie de Brockhaus

Fig. 4 — L'ancienne monnaie romaine représentant, d'après certains auteurs, les anciennes armoiries de Beograd

Fig. 5 — Les armoiries de Beograd de 1725, avec description

Fig. 6 — Les armoiries actuelles de Beograd